

LBRIS

We know
books

DANTE
ALIGHIERI

Paradisul

Traducere din limba italiană de
George Coșbuc

Note și comentarii
Acad. Prof. Alexandru Balaci

- 133 Precum un geometru s-adânțește
să măsure un cerc și trudă pune
și n-afl-acel principiu ce-i lipsește,
- 136 așa fui eu cu nou-aparițiune.
Voiam să văd care-i raportul lor,
cum poate chipu-n cerc să se-mpreune,
- 139 dar n-ajungea spre-aceasta propriu-mi zbor,
de n-ar fi fost de-un fulger luminată
puterea mea și-i stinse-avutul dor.
- 142 Înaltul vis se rupse-aici deodată;
ci-mi și porni și-al meu și dor și *velle*,
asemeni roții ce-i egal mișcată,
- 145 iubirea care mișcă sori și stele.

135 **Acel principiu:** Chiar în clipa cea mai solemnă a viziunii sale divine, nu uită Dante pământul, și comparația este de o rară eficacitate. Ca un geometru care caută neobosit faimosul principiu al cvadraturii cercului, așa era și Dante în fața extraordinarei imagini a chipului uman imprimat în al doilea cerc al Treimii, căutând să stabilească raportul dintre îmbinarea chipului *omenesc* cu *divinitatea* aceluia cerc.

140 **Un fulger:** Din nou funcționează grația divină, și Dante poate să înțeleagă (fără a ne-o spune) taina contopirii dintre *omenesc* și *divin*.

143 **Velle:** Voința (italienism). Dorința și voința lui Dante sunt de acum mișcate uniform, ca roțile astralelor în Univers de către Dumnezeu („iubirea care mișcă sori și stele“).

145 **Stele:** Cu acest cuvânt de lumină și de invitație spre cer se termină a treia și ultima cantică a capodoperei lui Dante Alighieri, *Divina Comedie*.

CUPRINS

CÂNTUL I

Preludiu. Invocația către Apollo. Ascensiunea
în sfera de foc. Orânduirea Universului. 7

CÂNTUL II

Apostrofa către cititori. Urcarea în întâiul cer
(al Lunii). Petele lunare. Înfrâurirea cerurilor 19

CÂNTUL III

Cerul întâi, al Lunii. Cei care și-au călcat
jurămintele. Piccarda Donati. Împărăteasa
Constanța 32

CÂNTUL IV

Cerul întâi, al Lunii. Cei care și-au călcat
jurămintele. Îndoielile lui Dante. 43

CÂNTUL V

Cerul întâi, al Lunii. Cei care și-au călcat
jurămintele. Lămuririle Beatricei. Cerul al
doilea. Mercur. Spiritele active. Iustinian. 55

CÂNTUL VI

Cerul al doilea, al lui Mercur. Spiritele active.
Viața lui Iustinian. Acvila romană. Invectiva
împotriva guelfilor și a ghibelinilor. Romeo di
Villanova. 67

CÂNTUL VII

Cerul al doilea, al lui Mercur. Spiritele active.
Noile îndoieli ale lui Dante. Lămuririle Beatricei . . 81

CÂNTUL VIII

Cerul al treilea, al Venerei. Spiritele îndrăgostite.
Carol Martel. Noi dubii ale lui Dante 92

CÂNTUL IX

Cerul al treilea, al Venerei. Spiritele îndrăgostite. Cunizza da Romano. Marca Trevigiana. Folco din Marsilia. Raab cea ticăloasă. Invectiva împotriva ecleziaștilor106

CÂNTUL X

Cerul al patrulea, al Soarelui. Spirite înțelepte. Prima cunună luminoasă a spiritelor de teologi și filozofi119

CÂNTUL XI

Cerul al patrulea, al Soarelui. Spiritele înțelepte. Cele două noi îndoieli ale lui Dante. Elogiul lui San Francesco d'Assisi. Invectiva împotriva dominicanilor131

CÂNTUL XII

Cerul al patrulea, al Soarelui. Spiritele înțelepte. A doua cunună luminoasă. Elogiul Sfântului Dominic. Invectiva împotriva franciscanilor143

CÂNTUL XIII

Cerul al patrulea, al Soarelui. Spiritele înțelepte. Știința lui Solomon, a lui Adam și a lui Hristos155

CÂNTUL XIV

Cerul al patrulea, al Soarelui. Spiritele înțelepte. Solomon îi lămurește lui Dante cea de-a treia îndoială. Cea de-a treia cunună luminoasă. Urcarea în cerul lui Marte. Cerul al cincilea, al lui Marte. Spiritele războinicilor167

CÂNTUL XV

Cerul al cincilea, al lui Marte. Spiritele războinice. Cacciaguida. Florența de altădată. Strămoșii lui Dante179

CÂNTUL XVI

Cerul al cincilea, al lui Marte. Spiritele războinice. Despre noblețe. Florența și cetățenii săi în vremea lui Cacciaguida192

CÂNTUL XVII

Cerul al cincilea, al lui Marte. Spiritele războinice. Precizarea exilului. Gloria viitoare. Curajul adevărului207

CÂNTUL XVIII

Cerul al cincilea, al lui Marte. Spiritele războinice. Urcarea în cerul al șaselea. Cerul al șaselea, al lui Jupiter. Spiritele celor drepti. Acvila. Avariția papilor219

CÂNTUL XIX

Cerul al șaselea, al lui Jupiter. Spiritele dreptilor. Vorbirea acvilei. Invectiva împotriva principilor nedrepti230

CÂNTUL XX

Cerul al șaselea, al lui Jupiter. Spiritele dreptilor. Cântecele spiritelor care formează acvila. Sufletele din ochii acvilei. Păgâni în Paradis. Despre predestinare242

CÂNTUL XXI

Cerul al șaptelea, al lui Saturn. Spiritele contemplative. Scara cerească. Pier Damiano. Invectiva împotriva ecleziaștilor254

CÂNTUL XXII

Cerul al șaptelea, al lui Saturn. Spiritele contemplative. Corupția călugărilor. Cerul al optulea, al stelelor fixe. Spirite triumfătoare. Privirea asupra planetelor și a pământului.267

CÂNTUL XXIII

Cerul al optulea, al stelelor fixe. Spiritele triumfătoare. Isus Hristos. Dumnezeiasca frumusețe a Beatricei. Încoronarea Fecioarei Maria279

CÂNTUL XXIV

Cerul al optulea, al stelelor fixe. Spiritele triumfătoare. Sfântul Petru. Dante este examinat cu privire la credință.289

CÂNTUL XXV

Cerul al optulea, al stelelor fixe. Spiritele triumfătoare. Dorul de patrie. Sfântul Iacob. Dante este examinat cu privire la speranță. Sfântul Ioan Evanghelistul301

CÂNTUL XXVI

Cerul al optulea, al stelelor fixe. Spiritele triumfătoare. Dante este examinat cu privire la caritate. Adam. Primul grai al omenirii312

CÂNTUL XXVII

Cerul al optulea, al stelelor fixe. Spiritele triumfătoare. Invectiva Sfântului Petru împotriva papilor și a prelaților. Urcarea în cerul al nouălea, primul mobil. Ierarhiile îngerești. Corupția pământească323

CÂNTUL XXVIII

Cerul al nouălea, primul mobil. Ierarhiile îngerești. Concordanța între îngeri și ceruri.335

CÂNTUL XXIX

Cerul al nouălea, primul mobil. Ierarhiile îngerești. Invectiva împotriva vanității. Nesfârșitul număr al îngerilor.346

CÂNTUL XXX

Cerul al nouălea, primul mobil. Ierarhiile îngerești. Urcarea în Empireu. Fluviul de lumină. Trandafirul alb. Tronul lui Henric al VII-lea.357

CÂNTUL XXXI

Empireul. Dumnezeu, îngerii și dreptfericiții. Trandafirul alb. Apariția Sfântului Bernard. Rugăciunea către Beatrice. Fecioara Maria370

CÂNTUL XXXII

Empireul. Dumnezeu, îngerii și dreptfericiții. Orânduirea fericților. O îndoială a lui Dante. Cei mai de seamă dintre fericți380

CÂNTUL XXXIII

Empireul. Dumnezeu, îngerii și dreptfericiții. Rugăciunea Sfântului Bernard. Viziunea divinității. Sfârșitul poemei.391

DANTE ALIGHIERI

Infernul

JANE AUSTEN

*Mândrie și prejudecată
Rațiune și simțire*

HONORÉ DE BALZAC

*Verișoara Bette
Moș Goriot*

L. FRANK BAUM

Vrăjitorul din Oz

ADOLFO BIOY CASARES

*Invenția lui Morel
Cei care iubesc urăsc (cu Silvina Ocampo)*

CHARLOTTE BRONTË

Jean Eyre

EMILY BRONTË

La răscruce de vânturi

ALBERT CAMUS

*Carnete
Fața și reversul. Nunta. Mitul lui Sisif. Omul revoltat. Vara
Primul om
Străinul. Ciurma. Căderea. Exilul și împărăția*

LEWIS CARROLL

*Aventurile lui Alice în Țara Minunilor
Alice în Țara Oglinzii și ce a găsit acolo*

AGATHA CHRISTIE

Zece negri mititei

CÂNTUL I

*Preludiu. Invocația către Apollo. Ascensiunea în sfera de foc.
Orânduirea Universului*

- 1 Mărirea Celui care-atot-pătrunde
mișcând întregul tot și dând splendoare
mai mult-aici și mai puțin-altunde!

- 4 În cerul cel mai plin de-a lui lucoare
cu fui! Văzut-am stări, ce-a le descrie
nu știu, nu pot, câți au să se scoboare.

¹ **Mărirea:** Este mărirea, gloria lui Dumnezeu, acela care, potrivit concepției creștine exprimate de Dante Alighieri în capodopera sa, a dat prima mișcare întregului Univers. Dumnezeu este *motorul prim* al lumii (cf. *Convivio*, III, 15 sau *Purgatoriul*, XXV, v. 71). Începutul celei de-a treia cantice este solemn și grav. Are amploarea unui coral de Bacii, la orgă.

² **Splendoare:** Slava, strălucirea lui Dumnezeu nu este egală, uniformă, în Univers. Ea variază în raport cu perfecțiunea mediului, care nu este în aceeași măsură demn de-a oglindi gloria divinității.

⁴ **Cerul:** Este cerul cel mai înalt al Universului creștin, ridicat de înalta fantezie artistică a lui Dante: Empireul, sediul divinității, al îngerilor și al fericiților.

⁵ **Fui:** În această afirmare mândră, declarând o înaltă prezență a unui orgoliu ce nu poate fi numit creștin, Dante pregătește confruntarea finală pe care o va avea cu Dumnezeu. A se confrunta cu divinitatea înseamnă o îndrăzneală ce distruge din suprastructura teologală a Evului Mediu și-l prezintă pe Dante ca un precursor al Renașterii.

⁶ **Nu pot:** În această ultimă cantică, Dante va reveni de mai multe ori asupra acestei mărturisiri, că este aproape cu neputință a descrie lucrurile și stările văzute în Paradis.

- 7 Căci stând aproape țintei o yvere vie,
atât ne-absoarbe-al minții noastre-avânt
că taie-al minții drum să mai revie.
- 10 Dar cât putu de-acest imperiu sfânt
comoară-n suflet mintea mea s-adune
va fi de-acum materie-acestui cânt.
- 13 În ultima mea trud', Apollo bune,
puterii tale fă-m-atâta vas
cât dragu-ți dafin spre-a-l primi mi-mpune.

7 **Căci stând:** Când mintea noastră se apropie de ținta pe care a dorit-o puternic, se scufundă atât de mult în obiectul acesta al dorinței sale, încât nu se mai poate întoarce pe același drum, pentru a povesti ce a văzut.

10 **Imperiu:** Paradisul.

12 **Cânt:** Ultima cantică a *Divinei Comedii*, *Paradisul*.

13 **Trud[ă]:** Ultima trudă, ultima lucrare a poetului este ultima cantică, *Paradisul*.

13 **Apollo:** Am văzut că în primele cânturi ale *Infernului* și ale *Purgatoriului*, Dante invocase asistența muzelor. În *Paradis*, el invocă pe însuși conducătorul lor, pe Apollo, zeul poeziei celei mai înalte, pentru a-l ajuta în cea mai grea sarcină poetică a sa de până acum. Este cu totul interesantă și trebuie să subliniem încă o dată această interferență dintre elementele sacre și cele păgâne. Pentru a trata o tematică creștină, a Paradisului și a divinității, este invocat ajutorul unui zeu elin.

14 **Vas:** El cere să fie făcut *vas*, recipient, potir, în care să se reverse într-atât harul poetic al zeului poeziei, încât să-i îngăduie să primească cununa de laur („dafin“), simbol, cum știm, al consacării celei mai înalte în arta poeziei.

15 **Dragu-ți:** Dafinul, laurul, arbustul atât de iubit de Apollo, deoarece, așa cum scrie și Ovidiu în *Metamorfoze*, I, 452-467, Dafne, nimfa iubită de el, fusese transformată în laur. Apollo însuși încununându-și fruntea cu laurul iubit, coroana de laur a fost destinată să răsplătească pe poeții învingători în marile întreceri poetice, deci să acorde învingătorului înalta consacrare

- 16 Căci pân-aici o culme de Parnas
de-ajuns îmi fu; de-acum cu două cată
să intru-n calea câtă mi-a rămas.
- 19 Tu-mi intră-n piept, de tine tu mă-mbată
precum când smuls-ai pe-acel scos din minte,
pe Marsias, din haina cărnii-odată.
- 22 Chiar numai umbra-mpărăției sfinte,
să-mi dai, tu, sfinte duh, atâta-ndemn
s-o pot descrie cum mi-e scrisă-n minte,
- 25 venind, vedea-m-ai la iubitu-ți lemn
să mă-ncununi, cu-acele foi de care
și-al meu subiect și tu m-ai face demn.

de poet. Cea mai vie dorință a lui Dante fusese să primească coroana de laur în Florența, cetatea sa, din care fusese alungat.

16 **Parnas:** Muntele Parnas avea în mitologia greacă două culmi, una era Heliconul, sediul muzelor, și alta era Cirra, sediul lui Apollo însuși. Dante declară că are nevoie acum, pentru descrierea Paradisului – ultima cale ce i-a mai rămas de străbătut –, de forțele inspiratoare unite ale celor două culmi ale Parnasului: și de muze, și de Apollo.

20 **Precum:** Dante îi cere lui Apollo să-i dea aceeași forță a cântului pe care însuși zeul poeziei o avusese atunci când îl învinsese pe Marsyas.

21 **Marsias:** Era un satir frigian, mare cântăreț din fluiet, care a avut îndrăzneala să-l cheme la întrecere pe Apollo. Înving, a fost jupuit de viu de către zeu (cf. Ovidiu, *Metamorfoze*, VI, 382-400).

23 **Să-mi dai:** Dacă Apollo i-ar acorda din harul lui poetic numai atâta inspirație, încât să oglindească doar o palidă imagine, o umbră doar a Paradisului vizitat, și ar fi de ajuns să fie consacrat ca mare poet, adică să vină și să se încununune cu frunzele de laur (iubitul „lemn“ al zeului). Ar fi făcut demn de această consacrare, atât de puterea poetică a zeului revărsată asupra lui, cât și de înaltul argument pe care îl va fi tratat.

- 28 Din el culeg azi, Tat,-atât de-arare,
poeți ori Cezari triumfând cu ea
(umanei veri o culpă și-o-ntristare),
- 31 încât, serbare-n Delfi poate-avea
seninul Zeu de frunza sa penei,
că tot mai e vrun om care s-o vrea.
- 34 Foc mare-ncinde-adesă și-o schinteie
și poate-n urma mea vrun glas mai tare
ruga-se-va, ca Cirra glas să deie.

28 **Din el:** Din laur se culeg rareori frunze pentru încununarea poezilor sau a cezarilor. Această stare înseamnă o scădere a aspirațiilor umane ce nu sunt îndreptate către gloria adevărată, ci abătute către satisfacții imediate și corupte.

28 **Tat[ă]:** Este Apollo, părinte al muzelor, dar și al poezilor.

31 **Încât:** Atât de rară este dorința oamenilor de a se încununa cu laurul, simbolul gloriei adevărate și dezbrărate de satisfacțiile materiale, încât întotdeauna în „Delfi“ (unde se afla templul cel mai vestit, închinat lui Apollo) este mare sărbătoare când se vede că un asemenea om însetat de înalte năzuințe există.

32 **Penei:** Nimfa Dafne – laurul – fusese fiica râului Peneu.

34 **Foc mare:** Versul faimos *foca favilla gran fiamma seconda*, arată modestia lui Dante, care declară aici că el a făcut numai începutul și că după el vor urma poeți mai buni care vor găsi o mai deplină audiență la „Cirra“ (Apollo), adică vor dobândi o mai puternică inspirație poetică. Dar veacurile ulterioare au dovedit că nicio altă voce a poeziei lumii, deși Dante a avut mulți imitatori, nu a izbutit să mai ridice o dată o atât de înaltă și desăvârșită construcție, să mai străbată o dată un drum atât de greu în arta poeziei și să învingă atât de definitiv greaua sarcină artistică precum a făcut-o în veacul de mijloc florentinul Dante Alighieri. Cu aceste versuri se încheie preambulul și începe călătoria în Paradis.

- 37 Prin guri diverse pe pământ răsare
lumina lumii, dar prin punctul unde
din patru cercuri iau trei cruci născare,
- 40 ea are-un curs mai bun, căci îi răspunde
mai bun-o stea, și-nmooie-a lumii ceară
mai mulți, în felul său, și-o răspătrunde.
- 43 Da zori aproape-aici, și-acolo seară
atare-un punct, și-ntreg era albit
un emisfer, și-n noapte-al nostru iară,
- 46 când Doamna mea spre stânga s-a-nvârtit
și-n soare fix văzui cum ea-l privește,
cum nu-i vultur mai fix să-l fi privit.

38 **Lumina lumii:** Soarele. Dante vrea să spună că a început ascensiunea spre Paradis la amiază, când soarele strălucea în toate părțile.

39 **Patru cercuri:** Cele patru cercuri și cele „trei cruci“ simbolizează, după marea majoritate a comentatorilor, cele patru virtuți cardinale și cele trei teologale. Iar pe plan astronomic, interpretarea ne-ar spune că cele patru cercuri sunt orizontul, ecuatorul, eliptica solară și colurul echinocțial. Tăiat de celelalte trei cercuri, orizontul, împreună cu ele, formează trei cruci. Toată această astronomie medievală și alegorică pentru a ne spune că soarele se află în constelația Berbecului, când începe călătoria în Paradis.

41 **Stea:** Este vorba tocmai despre constelația Berbecului în care soarele se afla primăvara (suntem doar în aprilie 1300).

41 **Ceară:** „A lumii ceară“, materia terestră pe care soarele, mai ales primăvara, o pătrunde și o modelează cu marea sa forță vitală.

44 **Punct:** Este soarele care în Paradisul terestru („aici“) forma dimineața, iar pe pământ („acolo“), seara.

45 **Al nostru:** Pământul. În această terpină, Dante vrea să arate ceasul dimineții în care ajunsese în grădina Paradisului terestru.

46 **Doamna mea:** Beatrice.

48 **Vultur:** În Evul Mediu se credea că vulturul poate fixa soarele fără a rămâne orbit și că își învață și puii să poată privi fix înflăcăratul astru.

- 49 Și cum răsfrânta raz-obișnuiește,
ieșind din prima,-n sus să ia pornire
ca și-un drumeț ce-a se-nturna voiește:
- 52 așa prin ochi intrându-mi în gândire
și actul Ei ce-al meu a devenit,
privii în soare peste-a noastră fire.
- 55 Acolo multe poți ce-aci-i oprit
puterii noastre, căci acela-i locul
ce-anume-umanei specii-a fost menit.
- 58 Nu lung, dar scurt nu fu-ntr-atâta jocul
încât să nu observ că dă, ca fierul
ce-l scoți din foc, schintei în juru-mi locul,
- 61 și-n clipă parc-a și lipit eterul
o zi la zi, părând că Cel ce poate
cu-al doilea soare vru s-orneze cerul.

49 **Răsfrânta:** Dante sintetizează o lege fizică și folosește această imagine a razei răsfrântă pentru a o asemăna călătorului care dorește să se întoarcă (desigur, în locurile iubite ale țării), așa cum a dorit totdeauna, el, marele exilat.

53 **Actul:** Acțiunea Beatricei de a fi privit fix soarele o îndeplinește acum și Dante.

55 **Acolo:** În Paradisul pământesc, care fusese hărăzit inițial ființei umane, sunt îngăduite acțiuni ce depășesc puterile omului de pe pământ.

59 **Fierul:** O strălucitoare imagine pământească: soarele – văzut de Dante – comparat cu fierul incandescent scos din foc.

62 **O zi:** Atât de puternică este strălucirea, încât lui Dante i se pare că lumina zilei s-a dublat și că acest imens spor de lumină ar fi fost produs de un alt izvor luminos, un al doilea soare cu care Dumnezeu („Cel ce poate“) ar fi împodobit cerul. Căci pe neașteptate, Dante, cu iuțea fulgerului, s-a înălțat vertiginos spre sfera focului. De aceea el nu-și poate explica uriașa lumină a cerului.

- 64 Beatrice sta pe veșnicele roate
cu ochi țintiti; iar eu țineam pe-ai mei
la ea, și-uitând de ceruri sus, de toate.
- 67 Pătruns în mine-atât de ochii ei
eram ca Glauc, gustând din iarba care
făcu-l în mare soț al altor zei.
- 70 S-arăt *per verba* ce-i transumanare
nu-i chip să pot, ci-ajunge-exemplul dat
cui grația-i păstrează-asemeni stare.
- 73 De-am fost eu numai cel de-acum creat,
știi tu, cârmuitoare-n cer, Iubire,
a cui lumin-aici m-a ridicat.

64 **Roate:** Sferele cerești ce se rotesc etern sau, mai exact, aici soarele pe care femeia iubită de Dante îl privea în extaz. Iar Dante acum o privea numai pe ea, îndepărtându-și ochii de la soare.

67 **Pătruns:** Marea putere a iubirii îl va face pe Dante demn de-a urca în Paradis. Privind în ochii iubitei, fie ea simbol sau nu, se transhumanizează, devine zeu aidoma lui Glaucus. Acest pescar din Beoția și din mitologie observase că peștii aruncați de el pe țârm înviau dacă atingeau o anumită iarbă. Gustând și el din iarba minunată, s-a transformat în zeu marin (cf. Ovidiu, *Metamorfoze*, XXII, 898–968).

70 **Transumanare:** A trece de la uman spre divin, a deveni mai mult decât om. Coșbuc păstrează italianismul, după cum păstrează și latinismul existent și în textul lui Dante: *per verba* (prin cuvinte).

72 **Cui:** Aceluia căruia grația divină îi hărăzește o asemenea experiență ca aceea pe care Dante a încercat-o.

73 **De-acum:** Dante vrea să spună că nu a fost numai cu sufletul în Paradis, ci și cu trupul. Această stare a sa, trup și suflet în cer, o cunoaște Dumnezeu („cârmuitoare-n cer Iubire“), a cărui lumină l-a ridicat pe Dante nu numai cu sufletul („cel de-acum creat“), adică mai recent, mai de curând creat, știind (cf. *Purgatoriul*, XXV, v. 67–75) că sufletul se înrădăcează în trup mai târziu.

- 76 Când ceru-nveșnicit de-a ta dorire
mi-a tras, prin armonia ce-ai întins
și-o mparți egal prin tot, a mea privire,
- 79 păru, de-o flacăra de soare-aprins
atâta cer, că ploi sau ap-umflată
nu fac nicicând un lac așa de-ntins,
- 82 iar noul glas și-acea lumină lată
stârniră dor, să știu de unde vine,
cum n-am simțit pe lume-alt dor vrodată.
- 85 Dar Ea, ce mă vedea ca eu pe mine,
deschise gura, pân-a n-o-ntreaba,
zbătutul suflet vrând să mi-l aline,
- 88 și-a zis: – „Prin false-nchipuiri părerea ta
te-orbește-așa că-ți par ca nevăzute
ce-ar fi să vezi, când nu le-ai asculta:

76 **Nveșnicit:** Cerurile se rotesc veșnic.

77 **Tras:** Atras.

77 **Armonia:** Atenția lui Dante fusese atrasă de minunata armonie a sferelor cerești, a căror rotire uniformă în spațiu (vezi doctrina lui Pitagora) crea și răspânda în întregul Univers o muzică într-adevăr cerească.

81 **Lac:** Comparație terestră pentru a face clară imaginea uriașei inundații de lumină în cerul pe care Dante îl străbătea.

82 **Glas:** Această extraordinară muzică a rotirii sferelor cerești.

85 **Ea:** Beatrice. Această călăuză nouă a lui Dante, care, și mai bine decât Virgiliu, putea citi în sufletul poetului dorințele și întrebările neexprimate.

87 **Zbătutul:** Agitatul suflet al lui Dante, agitat de dorința de-a cunoaște cauza armoniilor și a inundației de lumină.

88 **False:** Falsa închipuire a lui Dante, care crede că se mai află în Purgatoriu. Dacă n-ar asculta aceste „false-nchipuiri“, și-ar da seama că nu mai este pe pământ cum crede, cică, cu o iuțea

- 91 c-ai fi tot pe pământ, după părute;
ci-un fulger, scurs din proprie casa lui,
nu cade-așa, cum tu te sui de iute“.
- 94 Din prima mea-ndoială scos de fui
prin scurta-i vorbă-n spuse zâmbitoare,
într-alta nouă mult mai rea căzu.
- 97 Și-am zis: – „De-o parte simt că-n mine moare
uimirea ce-o avui, ci-acum mă mir
că zbor trecând prin corpuri mai ușoare“.
- 100 Atunci oftând cu-ndurerat suspir,
nălțându-și ochii-asemeni unei mume
privind spre fiul ei ce e-n delir:
- 103 – „Făpturile-ntre ele, toate-anume,
au ordine și-n forma asta este
asemeni Dumnezeu cu-ntreaga lume,

mai mare decât a fulgerului care a tășnit din sfera lui, din sfera focului (așezată de oamenii Evului Mediu între Pământ și Soare), s-a înălțat spre cer.

95 **Spuse zâmbitoare:** Acest vers a putut fi numit paradisiac pentru forța de expresie pe care o are în italianește: *per le sorriso parolette brevi*.

99 **Corpuri:** Aceste corpuri mai ușoare pe care le transcende Dante sunt aerul și focul.

100 **Suspir:** Italienism păstrat de Coșbuc din nevoia de rimă. Suspinul Beatricei este generat de mila pentru ignoranța lui Dante, act afectiv urmat de un altul mai puternic, privirea de mamă îngrijorată la auzul delirului copilului iubit.

103 **Făpturile:** În textul italian: lucrurile (*le cose*). Toate lucrurile sunt legate împreună printr-o ordine care este cauza („forma“ în înțeles scolastic) ce face ca întregul Univers să fie asemenea lui Dumnezeu.